

การพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรด้านการควบคุมการบริโภคยาสูบในคณะเภสัชศาสตร์

ผศ.ดร.กรแก้ว จันทภาษา

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เริ่มต้น

การพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรด้านการควบคุมการบริโภคยาสูบในคณะเภสัชศาสตร์เริ่มต้นประมาณปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ดำเนินงานโดยแผนงานย่อยหลักสูตรเภสัชศาสตร์ที่มีเนื้อหาด้านการควบคุมการบริโภคยาสูบ ภายใต้แผนงานควบคุมการบริโภคยาสูบ เครือข่ายวิชาชีพเภสัชกรรม สภาเภสัชกรรม ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาเนื้อหาหลักสูตร แผนงานย่อยหลักสูตรเภสัชศาสตร์ที่มีเนื้อหาด้านการควบคุมการบริโภคยาสูบ จึงได้ประสานงานกับคณะเภสัชศาสตร์ เพื่อดำเนินการร่างเนื้อหาและเตรียมสื่อการสอนเรื่องการควบคุมการบริโภคยาสูบ โดยคณะทำงานประกอบด้วยคณาจารย์จากคณะเภสัชศาสตร์ ๘ สถาบัน การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการนั้นเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมทั้งในส่วนของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการเรียนการสอนเรื่องการควบคุมการบริโภคยาสูบในคณะเภสัชศาสตร์ ในปัจจุบันทั้งในและต่างประเทศ และรายงานวิจัยเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริโภคยาสูบ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการร่างเนื้อหาหลักสูตร

การทบทวนวรรณกรรมที่เป็นงานวิจัยในประเทศ พบว่ามีการจัดการเรียน การสอนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริโภคยาสูบในคณะเภสัชศาสตร์ทั่วประเทศ โดยเป็นการสอนในรายวิชาต่างๆ ในภาควิชาที่ต่างกันตามบริบทของแต่ละคณะ มีหัวข้อที่สอนทั้งหมด 15 หัวข้อ จำนวนชั่วโมงการสอนโดยรวมอยู่ที่ 3 ชั่วโมงโดยประมาณ หัวข้อที่มีการเรียนการสอน ร้อยละ 80-100 ของมหาวิทยาลัยทั่วประเทศคือ ผลกระทบบุหรี่กลไกการติดนิโคติน (ร้อยละ 100) ทักษะการให้คำปรึกษา ขาดการรับรู้ การประเมินระดับความสนใจ การประเมินการติดนิโคติน อันตรกิริยา ส่วนประกอบของบุหรี่ (ร้อยละ 90) และ ระบาดวิทยา ปัจจัยที่ทำให้คนติดบุหรี่ การคัดกรองและบันทึกสถานะการติด (ร้อยละ 80) (ปิยะรัตน์ นิมพิทักษ์พงศ, ณธร ชัยญาคุณาพฤกษ์, คชา บัณฑิตานุกูล และคณะ, 2549) จากการสำรวจครั้งนี้สรุปได้ว่า คณะเภสัชศาสตร์แต่ละที่มีการจัดการเรียน การสอนเกี่ยวกับการควบคุมการบริโภคยาสูบอยู่พอสมควร เพียงแต่ยังขาดการจัดการระบบการเรียน การสอน เพื่อป้องกันการซ้ำซ้อนและครอบคลุมในการเรียน การสอนในแต่ละรายวิชา ที่ประชุมคณะทำงานร่างเนื้อหาและเตรียมสื่อการสอนเรื่องการควบคุมการบริโภคยาสูบจึงได้พิจารณากำหนด

1. กรอบความรู้และแนวทางการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการควบคุมการบริโภคยาสูบ

Basic requirement

เภสัชกรสามารถ

1. ระบุสถานการณ์การบริโภคยาสูบในประเทศไทย
2. อธิบายผลกระทบจากควันบุหรี่ต่อผู้สูบบุหรี่และผู้สูบบุหรี่มือสอง

3. อธิบายองค์ประกอบของบุหรี่ ผลเสียต่อสุขภาพ และผลกระทบด้านอื่นๆของการบริโภคยาสูบ
4. อธิบายปัจจัยที่ทำให้คนติดยาสูบ พยาธิสรีระวิทยา และกลไกการติดยาสูบ และอาการถอนนิโคติน
5. อธิบายกลไกการออกฤทธิ์ของยาที่ใช้บำบัดในการช่วยเหลือผู้ป่วยให้เลิกบุหรี่
6. อธิบาย ประเมิน และแก้ปัญหาอันตรายกิริยาระหว่างยาสูบและยาได้
7. วางแผนให้บริการเลิกบุหรี่ได้(ทักษะ 5A)
 - 7.1 สามารถคัดกรอง และประเมินระดับการติด โดยใช้แบบทดสอบ Fagerstrom สำหรับประเมินระดับการติดสารนิโคติน ระดับความสนใจในการเลิกบุหรี่ได้ TTM Model ในหนังสือ “Pharmacy Practice Guideline”
 - 7.2 สามารถให้คำแนะนำเชิงพฤติกรรมเพื่อช่วยเลิกบุหรี่ในระดับพื้นฐานแก่ผู้ต้องการเลิกบุหรี่ได้
 - 7.3 สามารถอธิบายชนิด รูปแบบของยา หรือผลิตภัณฑ์ช่วยเลิกบุหรี่ และวิธีการใช้ยา
 - 7.4 สามารถเลือกใช้ยาและ/หรือผลิตภัณฑ์ช่วยเลิกบุหรี่ให้เหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละราย
8. ระบุจรรยาปฏิบัติในการควบคุมการบริโภคยาสูบ
9. ระบุกฎหมายและหรือมาตรการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริโภคยาสูบ

Advanced

เก็ชกรสามารถ

1. ให้บริการเลิกบุหรี่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานวิชาชีพและสามารถจัดตั้งคลินิกอดบุหรี่หรือเป็นส่วนหนึ่งของคลินิก และสร้างระบบการคัดกรอง เก็บข้อมูล ติดตาม และระบบส่งต่อที่เหมาะสม
2. รู้ทันกลยุทธ์อุตสาหกรรมยาสูบและบริษัทบุหรี่และเป็นนักณรงค์การขับเคลื่อนทางสาธารณะ
3. ทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริโภคยาสูบ
4. สามารถบริหารจัดการงานให้บริการเลิกบุหรี่ได้

หัวข้อการเรียนการสอน

1. สถานการณ์การควบคุมการบริโภคยาสูบในประเทศไทย
2. องค์ประกอบของบุหรี่ และระบาดวิทยาของการบริโภคยาสูบ ผลเสียต่อสุขภาพของผู้สูบ สุขภาพของคนรอบข้าง ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และผลกระทบต่อ การออกฤทธิ์ของยาในผู้สูบ
3. ปัจจัยที่ทำให้คนติดยาสูบ (ครอบคลุมปัจจัยทางจิตใจ สังคม และร่างกาย) และกลไกการติดนิโคตินและอาการถอนนิโคติน
4. ยาและ/หรือผลิตภัณฑ์ช่วยเลิกบุหรี่
 - a. กลไกการออกฤทธิ์
 - b. รูปแบบของยา
 - c. วิธีการใช้ยา
 - d. คำแนะนำและข้อควรระวัง

5. อันตรกิริยาระหว่างยาสูบและยา
6. การประเมินลักษณะการติด ระดับการติดนิโคติน ระดับความสนใจในการเลิกบุหรี่ได้
7. พฤติกรรมบำบัดและการสร้างแรงจูงใจเพื่อช่วยเลิกบุหรี่ (ครอบคลุม ประวัติส่วนบุคคล ประวัติการสูบบุหรี่และการพยายามเลิกสูบบุหรี่ แรงจูงใจและอุปสรรค ช่วยกำหนดวันเลิกสูบบุหรี่ วิธีการจัดการกับอาการถอนยาและภาวะอยากบุหรี่ และวิธีป้องกันการกลับมาสูบบุหรี่)
8. การบริหารจัดการงานให้บริการเลิกบุหรี่
9. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริโภคยาสูบ และหน้าที่ของเภสัชกรในฐานะเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมาย
10. บทบาทของวิชาชีพเภสัชกรในการควบคุมการบริโภคยาสูบ และจรรยาปฏิบัติในการควบคุมการบริโภคยาสูบ
11. มาตรฐานในการควบคุมการบริโภคยาสูบ
 - a. การขึ้นภาษีบุหรี่
 - b. ค่าเตือนบนซองบุหรี่
 - c. การห้ามโฆษณาและส่งเสริมการขาย
 - d. การห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ที่ทำงาน ผับบาร์
12. การสาธิต การสอบถามประวัติ การประเมินพื้นฐาน การให้คำแนะนำให้เหมาะกับระดับความสนใจเลิกบุหรี่ของผู้สูบ
 - ระดับไม่สนใจจะเลิกบุหรี่
 - ระดับกำลังจะเลิกบุหรี่
 - ระดับผู้ที่เพิ่งเลิกสูบบุหรี่
13. กรณีศึกษา การประเมินพื้นฐาน พฤติกรรมบำบัดและการใช้ยา
14. ปฏิบัติการบทบาทสมมติ

ซึ่งเนื้อหา การเรียน การสอนนั้น การจะต้องมีการสอดแทรกเข้าไปในรายวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพราะเนื่องจากภารกิจที่จะสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่นั้นโดยมีหน่วยกิตให้ นั้น เป็นเรื่องที่ยากมาก จะเป็นการเพิ่มภาระให้แก่อาจารย์ผู้สอนและนิสิต นักศึกษา

2. ตัวอย่างรายวิชาเภสัชกรกับการควบคุมการบริโภคยาสูบ

รายวิชาเภสัชกรกับการควบคุมการบริโภคยาสูบ

1 หน่วยกิต

เนื้อหา	ระยะเวลา
1. บทบาทของวิชาชีพเภสัชกรในการควบคุมการบริโภคยาสูบ	0.5 คาบ
2. องค์ประกอบของบุหรีและระบาคติวิทยาของการบริโภคยาสูบ ผลเสียดต่อสุขภาพของผู้สูบ สุขภาพคนรอบข้าง	1 คาบ
3. กลไกการติดนิโคตินและอาการถอนนิโคติน	1 คาบ
4. อันตรกิริยาระหว่างยาสูบและยา	0.5 คาบ
5. การสูบบุหรี การเลิกบุหรี มุมมองทางจิตวิทยาสังคม (ทฤษฎี ปัจจัยของการสูบบุหรี และการเลิกบุหรี)	2 คาบ
6. การประเมินลักษณะการติด ระดับนิโคติน ระดับความสนใจในการเลิกบุหรีได้	1 คาบ
7. ยาและ/หรือผลิตภัณฑ์ช่วยเลิกบุหรี	2 คาบ
8. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริโภคยาสูบและหน้าที่ของเภสัชกรในฐานะเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมาย	1 คาบ
9. ทักษะการสื่อสาร การให้คำปรึกษา (กรณีศึกษา และปฏิบัติการบทบาทสมมติ)	6 คาบ
รวม	15 คาบ

3. **VCD: สาธิตการให้คำปรึกษาเพื่อเลิกสูบบุหรี่โดยเภสัชกร**

4. **คู่มือการสอนเภสัชกร : เภสัชอาสาพาเลิกบุหรี่**

เภสัชอาสาพาเลิกบุหรี่

เนื้อหา ประกอบด้วย 6 บท คือ

- **บทที่ 1** ระบาดวิทยาของการบริโภคยาสูบและองค์ประกอบของบุหรี่
- **บทที่ 2** กลไกการติดบุหรี่และอาการถอนนิโคติน
- **บทที่ 3** อันตรกิริยาระหว่างยาสูบและยา
- **บทที่ 4** การสูบบุหรี่ การเลิกสูบบุหรี่ มุมมองทางจิตวิทยาและสังคม
- **บทที่ 5** การประเมินลักษณะการติด ระดับนิโคติน ระดับความสนใจในการเลิกบุหรี่
- **บทที่ 6** ยาและ/หรือผลิตภัณฑ์ช่วยเลิกบุหรี่
- **บทที่ 7** กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริโภคยาสูบและหน้าที่ของเภสัชกรในฐานะเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมาย
- **บทที่ 8** ทักษะการสื่อสารและการให้คำปรึกษาเพื่อเลิกบุหรี่

ก้าวต่อไป.....

ในปี พ.ศ.2551 จะดำเนินการผลักดันให้เกิดหลักสูตรการควบคุมการบริโภคยาสูบในสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ทั้งหลักสูตรที่สอนนิสิตเภสัชศาสตร์และหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องสำหรับเภสัชกร โดยการแผนการดำเนินงานดังนี้

ลำดับที่	โครงการ	เป้าหมาย
1.	โครงการส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะการควบคุมการบริโภคยาสูบเป็นแนวทางหนึ่งในการเรียนการสอนทางเภสัชศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> สนับสนุนให้เกิดคณะต้นแบบที่มีการบูรณาการองค์ความรู้และทักษะการควบคุมการบริโภคยาสูบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการสอนอย่างเป็นระบบจำนวน 3 แห่ง <ul style="list-style-type: none"> - มหาวิทยาลัยขอนแก่น - มหาวิทยาลัยมหาสารคาม - มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
2.	โครงการส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะการควบคุมการบริโภคยาสูบเป็นเกณฑ์ทักษะ ความรู้ความสามารถทางวิชาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> องค์ความรู้และทักษะการควบคุมการบริโภคยาสูบได้รับการบรรจุให้เป็นเกณฑ์ทักษะ ความรู้ความสามารถทางวิชาชีพ
3.	โครงการเผยแพร่และส่งเสริมการรับรู้จรรยาปฏิบัติแก่นักศึกษาเภสัชศาสตร์และนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> ได้เผยแพร่และส่งเสริมการรับรู้จรรยาปฏิบัติแก่นักศึกษาเภสัชศาสตร์ และนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์
4.	โครงการรู้ทันกลยุทธ์บริษัทบุหรี่	<ul style="list-style-type: none"> นิสิตนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ และเภสัชกรรู้ทันกลยุทธ์บริษัทบุหรี่